

Konceptualizace NEMOCI v uměleckém textu (*Bílá nemoc* od Karla Čapka)¹

Conceptualization of ILLNESS in the Artistic Text
(*The White Disease* by Karel Čapek)

KAROLÍNA CINKRAUTOVÁ

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0977-3344>

E-mail: k.cinkrautova@ujc.cas.cz

Abstract: The paper deals with the conceptualization of the concept of NEMOC [ILLNESS] in Karel Čapek's allegorical drama *The White Disease*. In this work, illness serves not only a narrative function but also a deeper interpretive role as a symbol of social decay and moral crisis. Similar to the traditional linguistic worldview, NEMOC is perceived as an antonym to ZDRAVÍ [HEALTH], associated with negatively evaluated phenomena such as death, old age, decay, ugliness, etc. The dominant metaphor is ILLNESS IS WAR, which is common not only in Czech but also in other languages. This schema includes other subsidiary metaphors such as DISEASE IS AN ENEMY, DOCTOR IS A WARRIOR, and CURE IS VICTORY. The text also features other conceptualizations, such as the metaphor DISEASE IS A DIVINE PUNISHMENT, which highlights human helplessness. Disease also appears in the work as a source domain

¹ Publikace vznikla s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092.

Bohemistika, 2026 (1) © The Author(s). Published by: Adam Mickiewicz University in Poznań, Open Access article, distributed under the terms of the CC Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International licence (BY-NC-ND, <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

of metaphors from the political realm, such as THE STATE IS A LIVING ORGANISM, THE LEADER IS A DOCTOR, and UNDESIRABLE SOCIAL PHENOMENA ARE DISEASES.

Abstrakt: Příspěvek se zabývá konceptualizací pojmu NEMOC v alegorickém dramatu Karla Čapka. Nemoc v tomto díle plní nejen narativní, ale i hlubší interpretační funkci jako symbol společenského rozkladu a morální krize. Podobně jako v tradičním jazykovém obrazu světa je NEMOC pojímána jako antihodnota ke ZDRAVÍ, která je spojovaná s negativně hodnocenými jevy, jako jsou smrt, stáří, rozklad, ošklivost ad. Dominantní metaforou je NEMOC JE VÁLKA, která je běžná nejen v češtině, ale i v dalších jazycích. Toto schéma zahrnuje další dílčí metafory NEMOC JE NEPŘÍTEL, LÉKAŘ JE BOJOVNÍK A UZDRAVENÍ JE VÍTĚZSTVÍ. V textu se objevují i další konceptualizace, například metafora NEMOC JE BOŽÍ TREST, která ukazuje bezmocnost člověka. Nemoc figuruje v díle rovněž jako zdrojová oblast metafory z oblasti politiky jako STÁT JE ŽIVÝ ORGANISMUS, VŮDCE JE LÉKAŘ a NEŽÁDOUCÍ SPOLEČENSKÉ JEVY JSOU NEMOCI.

Keywords: cognitive linguistics, linguistic worldview, conceptual metaphor, illness

Klíčová slova: kognitivní lingvistika, jazykový obraz světa, konceptuální metafora, nemoc

1. Úvod

Alegorické drama *Bílá nemoc*, které bylo poprvé uvedeno v roce 1937 jako varování před rozpínajícím se německým fašismem, si svou aktuálností získává pozornost dodnes. Nemoc je v tomto dramatu klíčovým motivem, skrze nějž autor rozvíjí téma společnosti čelící jednak pandemii smrtelné choroby, jednak hrozbě blížící se války. *Bílá nemoc* není jediným Čapkovým dílem s motivem nemoci či pandemie, ale je bezpochyby dílem, v němž je tento motiv rozvíjen nejdůsledněji. Nemoc zde hraje základní roli především v rovině interpretační, neboť „přináší symboly či metafory základních konfliktů vyjádřených v Čapkově díle“ (Bugge, 1999, s. 241).

V tomto textu se věnujeme analýze tohoto literárního díla z hlediska kognitivně-kulturního přístupu k jazyku se zaměřením na konceptualizaci pojmu NEMOC.² Příspěvek navazuje na předchozí vý-

² Pojmy uvádíme kapitálkami (NEMOC), lexémy kurzívou (*nemoc*) a významy v uvozovkách („porucha zdraví“).

zkum zaměřený na jazykový obraz ZDRAVÍ a NEMOCI v české frazeologii (Christou a Tábořská, 2022). Teoreticky vycházíme zejména z teorie jazykového obrazu světa (Bartmiński, 2010) a teorie konceptuální metafory (Lakoff a Johnson, 2003). Základními otázkami, které si klademe, jsou – které metafory se v dramatu s nemocí spojují a co je pro jazykový obraz nemoci v tomto konkrétním textu specifické.

2. Jazyková data

V současné češtině se pro vyjádření pojmu NEMOC užívají lexémy *nemoc*, *onemocnění*, *choroba* a *neduh*. Podle výkladu ve všeobecných výkladových slovnících je nemoc „porucha zdraví“ (SSČ, SSJČ, ASSČ). Zatímco starší slovníky (SSČ, SSJČ) povahu této poruchy ve výkladech blíže nespecifikují, nejnovější slovník současné češtiny (ASSČ) v definici hesla *choroba* zdůrazňuje, že se může jednat jak o poruchu fyzickou, tak psychickou, srov. „fyzická nebo psychická porucha zdraví, narušený zdravotní stav“. V případě lexému *neduh* navíc slovníky specifikují, že se jedná o poruchu „trvalejší, vleklejší“ (SSČ, SSJČ). Lze tedy konstatovat, že nemoc je nahlížena zejména skrze zdraví – stav, který je považován za normální a v němž lidský organismus funguje přirozeně bez vnitřního či vnějšího narušení. Nemoc negativně ovlivňuje přirozenou rovnováhu organismu a vytrhává člověka z jeho normálního životního rytmu. Přináší s sebou oslabení, bolest, v některých případech i utrpení a smrt. Kromě poruchy zdraví označují lexémy *nemoc* a *neduh* v přenesených významech i další negativně hodnocené jevy – lexém *nemoc* nabývá významu „vášnivě zaujetí, vášně“ (SSČ, SSJČ), např. *cestování je u někoho nemoc*; a „špatná vlastnost; chyba, vada; zlovyk, slabost“ (SSJČ), např. *Studentská nemoc* (lenost). Lexém *neduh* se užívá přeneseně pro jakékoliv „negativní jevy, vady“ (SSČ, SSJČ), např. *neduhy společnosti*.

Z hlediska etymologie je nejprůhlednější lexém *nemoc*, který je utvořený spojením substantiva *moc* a záporné částice *ne* a jenž měl ve staré češtině základní význam „nemohoucnost, slabost“ (Rejzek, 2001, s. 425; Černá, 2014, s. 11). Méně zjevný je původ lexému *neduh*, který v praslovanštině existoval ve formě *nedogъ, resp. *dogъ

a pravděpodobně pochází z indoevropského základu *dheugh³ s významem „hodit se, být zdatný“ (Rejzek, 2001, s. 423–424). Substantivum *choroba* pravděpodobně významově souvisí se staročeským adjektivem *chvorý* („hubený, churavý“), s německým *schwären* „hnisat, bolet“ a anglickým *sore* „bolavý nemocný“ (Rejzek, 2001, s. 233).

V české frazeologii je nemoc součástí binární sémantické opozice zdraví – nemoc, a tedy protipólem ke zdraví. Opozice zdraví – nemoc je v českém jazykovém obrazu světa významně provázána s dalšími sémantickými opozicemi jako život – smrt, mládí – stáří, krása – ošklivost, pohyb – nehybnost, síla – slabost, celistvost – neúplnost, barevnost – nebarevnost aj. ZDRAVÍ je jejich prostřednictvím vždy konceptualizováno pomocí kladných hodnot, zatímco NEMOC pomocí tzv. antihodnot, tedy nepreferovaných možností – smrt, stáří, ošklivost, nehybnost, slabost, neúplnost, nebarevnost, např. *má slabé srdce; je slabý na prsa* (SČFI); *Dnes člověk, že by skály lámal, a zítra by ho větrík povalil* (Čel.); *Příběhvají léta, příběhvají nemoce* (Bitt.); *být bílý jako stěna / křída* (SČFI) apod. (Christou a Tábořská, 2022, s. 316).

3. Obraz bílé nemoci

Jak jsme již zmínili v úvodu příspěvku, nemoc je v Čapkově dramatu ústředním motivem a prostupuje celým dílem. Kromě dvou-slovného názvu *bílá nemoc*, jenž je motivován jedním z počátečních příznaků choroby a který je rovněž názvem celého dramatu, užívá autor v textu pro tuto chorobu hned několik pojmenování. Jedná se jednak o názvy, které svým slovtvorným utvářením napodobují lékařskou terminologii (*Čengova nemoc*, *Morbus Tshengi* či *pejpinské malomocenství*) a zároveň odkazují na geografický původ onemocnění, jednak o jména reálných chorob, kterým se bílá nemoc podobá svým průběhem a příznaky (*mor*,⁴ *lepra*, *malomocenství*). Nejfrekvento-

³ Na směr slovtvorné motivace nepanuje shoda (podrobněji srov. Černá, 2014, s. 10–11).

⁴ Název dramatu bývá do angličtiny někdy překládán také jako *The White Plague*, tedy doslova *Bílý mor*.

vanější je však pojmenování *bílá nemoc*, které se kromě názvu v textu objeví celkem 28× jak v promluvách postav lékařů, tak laiků.

3.1. Nemoc jako antihodnota

Stejně jako v tradičním jazykovém obrazu světa, který jsme částečně nahlédli již ve studii o frazeologii (Christou a Táborská, 2022), je i v Čapkově hře NEMOC konceptualizována jako antihodnota sémanticky úzce provázaná s pojmem SMRT. Již v úvodních obrazech se čtenář, respektive divák dozví, že *bílá nemoc* je pro postižené *s m r t e l n á*:

Človče, vždyť na to zajdeme všichni! (Čapek, 1994, s. 11).

Naléhavost sdělení podtrhuje i užití mnoha dysfemismů s významem „umřít, umírat“ jako *vychcípát, zajít, pojít, uhynout, chcípát, pomřít, zkvaknout* ad.:

A vidíš, všichni pomřeli. A všichni na tu bílou nemoc (Čapek, 1994, s. 41).

Člověk se přece jen musel bát – Jenom u nás zkvaklo na tu bílou nemoc přes třicet kolegů, všichni kolem padesátky (Čapek, 1994, s. 40).

Ačkoliv je *bílá nemoc* zpočátku popisována jako choroba pramenící z *c h u d o b y* a nedostatečné hygieny, srov. repliku dvorního rady Sigelia, který hovoří o původu *bílé nemoci*:

V Číně, pane, se skoro každý rok vynoří nová zajímavá choroba – to dělá ta bída; ale žádná dosud neměla takový úspěch jako nemoc Čengova (Čapek, 1994, s. 10),

postupně postihne i osoby z vyšší společnosti včetně barona Krüga a maršála. Onemocnění je dále charakteristické tím, že postihuje osoby v *p o k r o č i l é m v ě k u*, přibližně od 45 let výše:

Ale tady píše, že se před tou nemocí nemůže nikdo uchránit... že zachvátí všechny lidi kolem padesátky... (Čapek, 1994, s. 21),

což mezi některými postavami vyvolává generační spor.

Jedním z prvotních příznaků, jimiž se *bílá nemoc* projevuje, je *b í l á s k v r n a* na kůži:

Ježíši, matko – Maminko, ty máš na krku bílou skvrnu! (Čapek, 1994, s. 44).

Při moru bys, človče, zčernal, ale při malomocenství jsi bílý jako no, jako křída (Čapek, 1994, s. 8).

Jakékoliv barevné změny pokožky (obvykle ve tváři) směrem k nepřirozeným odstínům jako *bílá, zelená, žlutá* apod. jsou v jazykovém obrazu světa tradičně spojovány s nemocí.⁵ *Bílá* barva jako typická „nebarva“ a s ní související *bledost* jsou známkou nemoci nebo jiných psychofyzických změn. Barvy zaujímají důležité místo v jazykovém obrazu světa, neboť jejich prostřednictvím je konceptualizována řada dalších jevů, velmi významně například *emoce* (srov. Vaňková et al., 2005, s. 195).

Kromě barvy se *bílá skvrna* na kůži projevuje také *n e c i t l i v o s t í*:

Puť... (Hmatá si na prsa.) Bez citu... docela bez citu... (Čapek, 1994, s. 64)

a nepřirozeně nízkou teplotou. *Skvrna* je svými senzorickými vlastnostmi někdy přirovnávána k *mramoru*:

[...] malá bílá skvrnka někde na povrchu těla, chladná jako mramor a naprosto znecitlivělá [...] (Čapek, 1994, s. 10).

Zvláštní... Je to studené jako mramor. Jako bych to už nebyl já (Čapek, 1994, s. 65).

Jakákoliv odchylka od přirozené tělesné teploty potenciálně vypovídá o zdravotním stavu člověka. Narušení tepelné rovnováhy organismu bývá příznakem mnohých onemocnění, srov. pojmenování jako *horečka, zápal plic, nachlazení* apod. Nízká teplota a chlad jsou často spojovány s umíráním, smrtí, a tedy také s nemocí. Původ této metafory je, stejně jako v případě barevných změn pokožky, fyziologický – po smrti se teplota lidského těla nepřirozeně snižuje, srov. i přirovnání *studený jako smrt / mrtvola* (syn v12).

Bíla nemoc postupně vede k vnitřnímu *r o z p a d u / r o z k l a d u* lidského těla a ke smrti. Prvotní příznaky postupují až k *hnilobnému procesu* a odpadávaní kusů masa z těla:

⁵ Srov. frazémy *bílý jako stěna / křída; být žlutý jako citron / vosk; být zelený jako sedma* ad. (SČFI).

Jeden člověk chtěl vstát, aby mne pozdravil,... a tu mu... upadl takový kus... Ježíši Kriste! Ježíši Kriste! Copak není žádné smilování? (Čapek, 1994, s. 70).

Vnitřní hnutí je doprovázeno dalším negativním smyslovým vjemem, a to všudypřítomným nesnesitelným zápachem:

Vaše Excelence dovolí, abych ji varoval. Choroba je nakažlivá. Mimoto je to hrozný pohled – a přes všechna opatření také nesnesitelný zápach (Čapek, 1994, s. 30).

Všechny zmíněné příznaky a další charakteristiky bílé nemoci (nepřirozená barva a teplota těla, necitlivost, rozklad, zápach) svědčí o jejím silně negativním hodnocení, které dokresluje také množství hodnotících adjektiv, která jsou v souvislosti s bílou nemocí užívána:

GENERÁL (sténá): Příšerné! Příšerné! (Čapek, 1994, s. 30).

Nyní, když je nalezen bezpečný prostředek proti takzvané bílé nemoci, můžete napsat, pánové,... že to byla nejohrožnější choroba dějin, horší než středověký mor – Teď už není třeba zamlčovat dosah té hrůzy (Čapek, 1994, s. 35).

3.2. Nemoc jako válečné tažení

Metafory poskytují rámec, prostřednictvím kterého můžeme porozumět abstraktním pojmům. Klíčovou konceptuální metaforou, s níž autor v díle pracuje, je metafora NEMOC JE VÁLKA. Válečná metaforika je v konceptualizaci nemoci běžná nejen v češtině,⁶ ale i v dalších jazycích (srov. Lakoff, Espenson a Schwartz, 1991; Sontag, 1997; Daşal, 2018 ad.).⁷ V rámci tohoto schématu je nemoc zobra-

⁶ Svědčí o tom například frekventované kolokace z korpusu syn v12 *boj s nemocí; bojovat s nemocí; podlehnout nemoci; Přemohla ho těžká nemoc*. ad. Velmi výrazně se tato metaforika do běžného jazyka rozšířila v době pandemie covid-19, kdy byly v médiích hojně užívány obraty jako *první linie v boji proti koronaviru; koronavirus útočí na všechny bez rozdílu* apod.

⁷ Podle Sontagové se válečná metafora v jazyce rozšířila v osmdesátých letech 19. století, když byly objeveny bakterie jako původci chorob (Sontag, 1997, s. 65) a dodnes má léčba závažných onemocnění, např. rakoviny, slovy Sontagové „příchuť vojenské operace“ (Sontag, 1997, s. 64).

zována jako osoba, konkrétně protivník či nepřítel, který za sebou nechává raněné a mrtvé a proti němuž je potřeba bojovat:

Můžete se o nich zmínit, mladý příteli. To veřejnost uklidní, když sezná, jak se u nás usilovně bojuje proti takzvanému pejpinskému malomocenství (Čapek, 1994, s. 10).

Bojujeme, příteli, bojujeme, ale s neznámým nepřítelem (Čapek, 1994, s. 9).

V naší ulici už je v každém domě několik morem raněných (Čapek, 1994, s. 7).

Bojovníkem proti nemoci je v Čapkově podání postava lékaře, který však (s výjimkou doktora Galéna) zůstává vůči smrtelné chorobě bezmocný:

Já nejsem žádný politik, pánové, ale jako lékař jsem povinen... bojovat o každý lidský život, ne? (Čapek, 1994, s. 7).

Pojďte sem, Galéne! Pánové, to je taky jeden ze zasloužilých spolubojovníků (Čapek, 1994, s. 35).

Stejně jako válka i nemoc vyvolává odpor, hrůzu a strach:

Maršále, kdybyste věděl... To je tak odporný pocit, když člověka proniká strach... až do konečků prstů... Fuj! Fuj!... Já pořád vidím sebe sama,... jak křičím za ostatními dráty... Ježíši Kriste, pomozte mi někdo! Kriste bože, copak se nikdo nesmiluje (Čapek, 1994, s. 54).

Na neocenitelnost zdraví implicitně poukazuje poslední maršálova promluva, v níž přirovnává konec bílé nemoci k vítězství:

Už to, že by na světě přestala bílá nemoc – To by bylo ohromné vítězství, že? (Čapek, 1994, s. 73).

To podtrhují také repliky, jež staví zdraví nad vítězství ve válce:

Raději prý zdraví než nějaké vavříny (Čapek, 1994, s. 61).

Analogie s válečnou mašinerií je zřetelně patrná i v dialogu barona Krüga s dvorním radou Sigeliem, v němž druhý jmenovaný plánuje vytvoření koncentračních táborů pro postižené bílou nemocí:

„DVORNÍ RADA: Táboř, pane barone. Každý nemocný, každý, na kom se ukáže bílá skvrna, bude dopraven do střežených táborů –

BARON KRÜG: Aha. A tam se nechá pomalu umřít.

DVORNÍ RADA: Ano, ale za lékařského dozoru. Čengova nemoc je nákaza, kte-

rou každý nemocný roznáší dál. Musíme proti tomu chránit – nás ostatní, milý barone. Každá sentimentalita by byla přímo zločin. Kdo by se pokusil z tábora uprchnout, bude zastřelen. Každý občan nad čtyřicet let se měsíčně podrobí povinné lékařské prohlídce. Nákaza Čengovou nemocí bude potlačována násilím. Jiné záchrany není“ (Čapek, 1994, s. 49).

Stejně jako ve frazeologii se můžeme i v tomto textu setkat s metaforizací nemoci jako živého organismu. Jedná se zejména o výše zmíněnou personifikaci, která rozvíjí metaforu vojenskou – NEMOC JE NEPŘÍTEL. Nemoci jsou připisovány schopnosti živých organismů jako přijímání potravy nebo chůze:

Ze začátku to máš jen na kůži, ale až tě to začne žrát uvnitř [...] (Čapek, 1994, s. 7).

To je zajímavé, tadyhle říká Sigelius, že ta nemoc přišla z Číny (Čapek, 1994, s. 21).

Nemoc dostává i další lidské vlastnosti týkající se vzhledu, když je v rámci opozice krása – ošklivost hodnocena jako ošklivá nebo šeredná:

Je to ošklivá nemoc (Čapek, 1994, s. 9).

Šeredná nemoc člověče, příliš šeredná (Čapek, 1994, s. 17).

Doktor Galén rovněž používá v rozhovoru s dvorním radou Sigeliem pro vyjádření šíření nemoci metaforu rostlinnou, za což je následně svým kolegou pokárán za příliš květnatou mluvu nehodnou lékaře:

[...] v chudších vrstvách... bují tolik chorob... (Čapek, 1994, s. 13).

Bílá nemoc je v díle nakonec metaforizována také jako boží trest:

Bílá nemoc tomu říká, ale měli by tomu říkat trest – Taková nemoc přece nemůže přijít sama od sebe; to nás bůh trestá (Čapek, 1994, s. 7).

Nad nemocí, která přichází jako trest od Boha, nemá člověk (ani lékař) téměř žádnou moc⁸ a nemocní se obracejí k Bohu pro pomoc či pozehnání, srov. repliku dvorního rady Sigelia:

⁸ Také v tradičním jazykovém obrazu světa má lékař nad zdravím a nemocí pouze malou moc, srov. *Lékař léčí, bůh uzdravuje* (Čel.), *Lékař zdravie slibuje, když moci nemá* (Flajš.) (Christou a Táborská, 2022, s. 309).

Nemám někde na obličej bílou skvrnu? Co? Ještě ne? Tak vidíte, každý den, desetkrát denně se dívám do zrcadla – Koukejme, vaše čtenáře by zajímalo, jak by se mohli uchránit před rozkladem zaživa! To věřím, pane; mne by to taky zajímalo. (Usedne, hlavu v dlaních.) Bože jak je lidská věda marná! (Čapek, 1994, s. 10).

3.3. Nemoc jako zdrojová doména konceptuální metafor

Čapek využívá nemoc nejen jako ústřední motiv pro své dílo, ale také jako zdrojovou doménu metafor z oblasti politiky a řízení státu – STÁT JE ŽIVÝ ORGANISMUS, VŮDCE JE LÉKAŘ a NEŽÁDOUCÍ SPOLEČENSKÉ JEVY JSOU NEMOCI. Když dvorní rada Sigelius pochlebuje maršalovi při jeho návštěvě kliniky s postiženými bílou nemocí, hovoří o společensky nežádoucích jevech (v tomto případě o anarchii, svobodě [sic], korupci a společenském rozkladu) jako o nemocích, které napadají organismus národa, státu:

My vědečtí pracovníci jsme si však vědomi, jak nepatrná a ubohá je naše zásluha proti té, která odvrátila daleko horší hlízu: hlízu anarchie, epidemii barbarské svobody, lepru korupce a mor společenského rozkladu, který zachvátil a téměř smrtelně oslabil organismus našeho národa (Čapek, 1994, s. 32).

Dvorní rada Sigelius snižuje vědecký pokrok před válečným tažením a rozvíjí metaforu v dalším pokračování své promluvy, v níž přirovnává maršála lékaři, který zbaví svůj národ všeho nežádoucího:

A proto používám této vzácné příležitosti, abych se jako prostý lékař hluboce sklonil před tím největším lékařem, který nás všechny vyléčil z národního malomocenství tvrdou, někdy chirurgickou, ale vždycky spásnou terapií (Čapek, 1994, s. 33).

NEMOC je v politickém diskurzu běžně užívanou zdrojovou sférou konceptuální metafor, která slouží k snazší interpretaci komplexních společenských jevů, vyjádření kritických postojů i manipulaci s recipientem.⁹

⁹ Podrobněji o využití konceptuálních sfér ZDRAVÍ a NEMOC v českém politickém diskurzu srov. Rycheva, 2023.

4. Závěr

Analýza ukázala, že stejně jako v tradičním jazykovém obrazu světa, i v Čapkově dramatu je pojem NEMOC antihodnotou spojující s negativně hodnocenými pojmy jako smrt, stárání nebo rozpad/rozklad. Projevuje se barevnými změnami na kůži (zejména bílou barvou) a dalšími příznaky jako je necitlivost, nepřírozená teplota kůže či zápach. Z hlediska metaforické konceptualizace pracuje Karel Čapek s tradičním schématem NEMOC JE VÁLKA, jehož součástí tvoří další dílčí metafory jako NEMOC JE NEPŘÍTEL, LÉKAŘ JE BOJOVNÍK a UZDRAVENÍ JE VÍTĚZSTVÍ. Tato metafora zdůrazňuje naléhavost a závažnost společenské situace. V textu jsou rovněž zastoupeny další tradiční metafory jako NEMOC JE BOŽÍ TREST či metafora zvířecí a rostlinná. NEMOC je v díle částečně i oblastí zdrojovou pro konceptuální metafory STÁT JE ŽIVÝ ORGANISMUS, VŮDCE JE LÉKAŘ a NEŽÁDOUCÍ SPOLEČENSKÉ JEVI JSOU NEMOCI, které podtrhují interpretaci a celkové vyznění díla.

Zkratky pramenů

ASSČ	<i>Akademický slovník současné češtiny</i> . (2017–2024). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Stažené 28. 06. 2024 z https://slovníkce-stiny.cz .
Bitt.	BITTNEROVÁ, Dana a SCHINDLER, Franz. (1997). <i>Česká přísloví: soudobý stav konce 20. století</i> . Praha: Karolinum.
Čapek	ČAPEK, Karel. (1994). <i>Dramata: Loupežník: R.U.R.: Věc Makropulos: Bílá nemoc: Matka</i> . Praha: Československý spisovatel. Stažené 28. 6. 2024 z https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/75/28/bila_nemoc.pdf .
Čel.	ČELAKOVSKÝ, František L. (2000). <i>Mudrosloví národu slovanského ve příslovích</i> . Praha: Lika klub.
Flajš.	FLAJŠHANS, Václav. (2013). <i>Česká přísloví: sbírka přísloví a pořekadel lidu českého v Čechách, na Moravě a v Slezsku: přísloví staro-česká</i> . Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
Rej.	REJZEK, Jiří. (2001). <i>Český etymologický slovník</i> . Voznice: Leda.
SČFI	ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří a MACHAČ, Jaroslav. (2009). <i>Slovník české frazeologie a idiomatiky 1: Přirovnání</i> . Praha: Leda.; ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří a MACHAČ, Jaroslav. (2009).

Slovník české frazeologie a idiomatiky 3: Výrazy slovesné. Praha: Leda.

SSČ	<i>Slovník spisovného jazyka českého</i> . (1989). Praha: Academia.
SSJČ	<i>Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky</i> . (2006). Praha: Academia.
syn v12	KŘEN, Michal, CVRČEK, Václav, ČAPKA, Tomáš, HNÁTKOVÁ, Milena, JELÍNEK, Tomáš, KOCEK, Jan, KOVÁŘÍKOVÁ, Dominika, KŘIVAN, Jan, MILÍČKA, Jiří, PETKEVIČ, Vladimír, SKOUMALOVÁ, Hana, ŠINDLEROVÁ, Jana a ŠKRABAL, Michal. (2023). <i>Korpus SYN, verze 12 ze 29. 12. 2023</i> . Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Stažené 28. 06. 2024 z https://www.korpus.cz .

Literatura

- BARTMIŃSKI, Jerzy. (2010). *Aspects of Cognitive Ethnolinguistics (Advances in Cognitive Linguistics)*. London, Oakville: Equinox.
- BUGGE, Peter. (1999). Nákaza světa: Nemoc a epidemie v dílech Karla Čapka z konce třicátých let. *Česká literatura*, 47(3), 241–258.
- ČERNÁ, Alena M. (2014). Staročeské lexémy nemoc, neduh a nedostatek – jejich sémantická a gramatická charakteristika. *Korpus – gramatika – axiologie*, 10, 8–22.
- DAŚAL, Mateusz. (2018). Metaphorization of categories of disease from a perspective of cognitive linguistics. *Studia Humanistyczne AGH*, 3, 17–29.
- CHRISTOU, Anna a TÁBORSKÁ, Karolína. (2022). The cultural concepts of ZDRAVÍ (HEALTH) and NEMOC (ILLNESS) in czech phraseology. *Ethnolinguistics. Issues in Language and Culture*, 34, 303–318.
- LAKOFF, George a JOHNSON, Mark. (2003). *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LAKOFF, George, ESPENSON, Jane a SCHWARTZ, Alan. (1991). *Master Metaphor List*. Berkeley: University of California. Stažené z <http://araw.mede.uic.edu/~alansz/metaphor/METAPHORLIST.pdf>.
- RYCHEVA, Ekaterina. (2023). Je česká politika nemocná, nebo zdravá? (Konceptuální sféry NEMOC a ZDRAVÍ v českém politickém diskurzu). *Jazykovědné aktuality*, 52(1 a 2), 4–21.
- SONTAG, Susan. (1997). *Nemoc jako metafora. AIDS a jeho metafory*. Praha: Mladá Fronta.
- VAŇKOVÁ, Irena, NEBESKÁ, Iva, SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie a ŠLÉDROVÁ, Jasňa. (2005). *Co na srdci, to na jazyku*. Praha: Karolinum.